

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 6 (1986)

Μνήμη Εμμανουήλ Τσαλίκου: (1895-1985)

Ιωάννα Πετροπούλου

doi: [10.12681/deltiokms.124](https://doi.org/10.12681/deltiokms.124)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πετροπούλου Ι. (1986). Μνήμη Εμμανουήλ Τσαλίκου: (1895-1985). *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 6, 451-453. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.124>

ΜΝΗΜΗ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΣΑΛΙΚΟΓΛΟΥ

(1895 - 1985)

Γεννημένος στά τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα στό Ζιντζίντερε, τὰ Φλαβιανά, τῆς Καππαδοκίας, κράταγε ἀπό τή μακρά παράδοση τῶν Μικρασιατῶν, ἐκείνων τῶν λίγων πού, σάν προεξάρχοντες τοῦ χοροῦ, διαφύλαξαν ἀκμαία συνείδηση καί καλλιέργησαν τή βαθειά γνώση τοῦ τόπου τους, ἔχοντας διαμορφωθεῖ μέσα στήν περιρρέουσα τῶν τουρκόφωνων κοιτίδων.

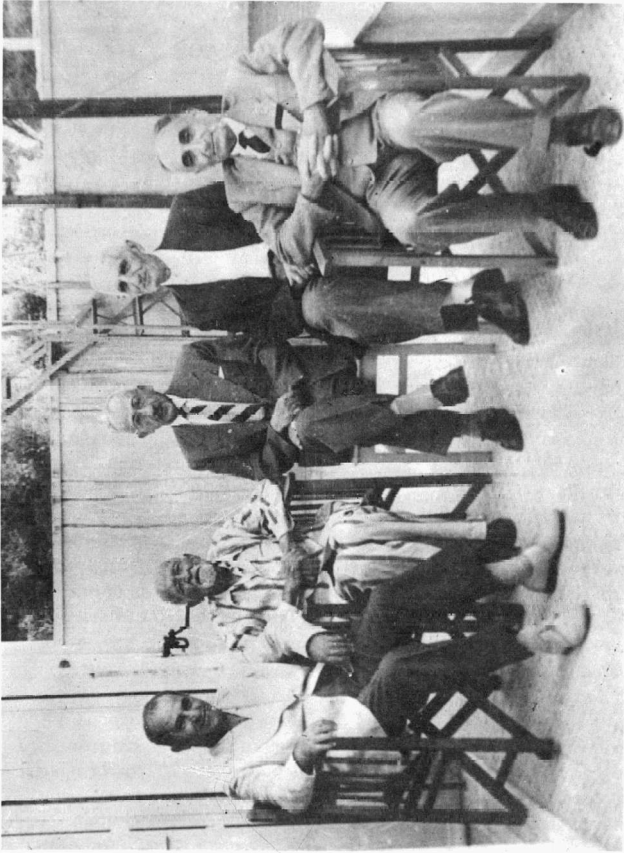
Ὁ ἴδιος ἔγραψε γιά τοὺς συντοπίτες του: «Τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν πολλαὶ παρά τῶν Ἑλλήνων πυκνοκατοικοῦμεναι περιοχαὶ τῆς τότε Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας δὲν εἶχον σχολεῖα, αὐτοί, ἀπὸ τὸ ἔτος 1792 εἶχον ἰδρῦσει ἑλληνικὸν σχολεῖον. Ἀβοθήητοι ἔκοπαν τὸν ὀμφαλὸν τῶν μὲ τὰ ἴδια τῶν τὰ χέρια εἰς τὸ ἀπόκεντρον ἐκεῖνο μέρος».

Στενὸς συνεργάτης τῆς Μέλπωσ Μερλιέ, δούλεψε στό Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν τὴν «ἠρωικὴ ἐποχὴ», μὲ φλογερὴ αὐταπάρνηση, ἔθελοντῆς γιά πολλα χρόνια μαζί μὲ ἄλλους, γνωστές τῆς παλαιᾶς ἀραβικῆς ἢ καὶ τῶν καρμανλίδικων: Δαλλέζιο, Μαυροχαλυβίδη, Παντελίδη, Τουργούτη, Φωστήρη.

Ἀνῆκε σὲ μιὰ γενιά ὀριακῆ: θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι, κι ἂν ἀκόμα ἴσχυε πράγματι τὸ φαινόμενο τῆς ἀνακύκλησης στήν ἱστορία – ἢ ζωὴ μιὰ ἀέναη ἐπανάληψη, κατὰ τίς κοινότοπες ἀντιλήψεις –, ἡ γενιά αὐτὴ, ἐξαίρεση στὸν κανόνα, θὰ παρέμενε πεισματικὰ μοναδική: τὰ ἱστορικὰ ὑλικά μὲ τὰ ὁποῖα πλάστηκε ἀπέρρεαν ἀπὸ ἓνα κατεξοχὴν ἀνεπανάληπτο σύνολο.

Ὁ Ἐμμανουὴλ Τσαλικόγλου βίωσε τὴν μεγάλη τομὴ τῆς Καταστροφῆς, πρόλαβε νὰ πάρει εἶδηση τοῦ κόσμου πρὶν καὶ μετὰ. Ἐγνοῖα του, ἀπὸ κεῖ κι ὕστερα, στάθηκε νὰ μετατρέψει τὸ συγκινησιακὸ αὐτὸ φορτίο σὲ λόγο ἐπιστημονικὸ – ἐγχείρημα τοῦ ὁποῖου τῆ σημασία μπορούμε σήμερα πιὸ καλὰ νὰ σταθμίσουμε, ἀποδίδοντάς του ἀκέραια τὴν ἀξία του.

Γιὰ ὅσους τὸν γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ, παρουσίαζε κάτι τὸ φαινομενικὰ ἀσυμβίβαστο: στίς προφορικές του διηγήσεις ξετύλιγε ἀργὰ ἀπὸ μέσα του, σάν πακτωλός, ὅλες τίς ἱστορίες ὄλων τῶν ἀνθρώπων ὀλόκληρης τῆς Ἀνατολῆς – ἦταν ἄλλωστε καὶ αὐτὸς κομμάτι τους. Ὁ ἴδιος πάλι, στήν ἐπιστημονικὴ του ἔκφραση, τιθασεύτηκε, «ἄκουσε» πρῶτα τὸ ὑλικὸ του, καὶ ἐπέλεξε ἓνα λιτὸ σχῆμα γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ. Μὲ σεμνότητα, ἀκολούθησε τὴ δικὴ του μοναχικὴ ἀτραπὸ δηλώνοντας αὐτοδίδακτος καὶ ἀποδύ-

Οι παλιοί συνεργάτες του Κέντρου. Διακρίνονται από άριστερά: Α. Καστάκης, Χ. Τουρτού-
της, Ε. Dalleggio, Γ. Μπαροχάλουβιθης, Ε. Παλικόπουλος. Η φωτογραφία έχει τραβηχτεί στο
στάσι του Χ. Τουρτούτη, στην Άγια Παρασκευή (1955)

θηκε στην μελέτη των κωδίκων με υποδειγματική σοβαρότητα: ἄς θυμηθούμε ἐδῶ τις ἐργασίες πού δημοσίευσε γιά τὰ *Ἐκπαιδευτήρια τῆς Καισάρειας*, τὰ «Λαογραφικά τοῦ Ζιντζίντερέ», «Πότε ἐτουρκοφώνησε ἡ Καππαδοκία».

Θὰ ἦταν ἄδικο σέ παρόμοιο σημεῖωμα νά μὴ μνημονευτεῖ ἡ χάρις τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δακτυλικό του ἀποτύπωμα –ὄ,τι δηλαδή τὸν καθιστοῦσε ἀναντικατάστατο. Προικισμένος μὲ γενναιοδωρία ἀλλὰ καὶ ἀπέχοντας κάθε λογῆς πατερναλισμῶν, ἀντιμετώπισε τὴν εἴσοδο τῶν νεοτέρων στὸ πεδίο τῶν μικρασιολογικῶν ἀναζητήσεων μὲ εὐρυψυχία· δὲν εἶδε σ' αὐτὸ μιὰν ἀπειλή, ἀλλὰ τὴ συμβολὴ στὴν κοινὴ ὑπόθεση.

Ἡ ἱστορικὴ του αἴσθηση λειτουργοῦσε, ὀξύτατη, ὡς τὸν τελευταῖο καιρὸ πού τὸν ἐπισκεφτήκαμε στὸ ἐρημητήριό του. Κρατᾶμε αὐτὴ τὴν τελευταία εἰκόνα –ὄχι εἰκόνα θανάτου μὰ παλλόμενη ἀπὸ ζωὴ: στητός, γέρικη δρῦς, μᾶς μίλαγε μὲ πάθος, σὰ νὰ ἤθελε νὰ παραμείνει ἀγεφύρωτη ἡ ἀπόσταση πού τὸν χώριζε ἀπὸ τὸ τέλος. Ἐδειχνε στὸ τραπέζι του πάνω τὰ χαρτιά πού τὸν περίμεναν· ἀνάμεσά τους ἐκεῖνος, ἄπεφθος, μὲ ἐφηβικό ἐνθουσιασμό, σχεδίαζε νὰ ἀντικρούσει γραπτὰ κάποιον πού ἔγραψε κάτι λίγο λαθεμένο –γιά τὴν Καππαδοκία καὶ πάλι.

ΙΩΑΝΝΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ